

Csetri Lajos

(1928–2001)

Az 1995-ös debreceni felvilágosodás-konferencián Csetri Lajos tartotta a bevezető előadást. Nagy szó volt ez, hiszen akkoriban már nem szívesen vállalt utazást, különösen nem többnapos programot. Előadása impozánsan nagyívű volt: egyik felében a felvilágosodás-koncepciók összegző áttekintését végezte el, majd rátért a nemzettudat problémájára mint a korszak kutatásának egyik alapkérdésére. E kérdéskör intenzíven foglalkoztatta, áttekintő monográfiát akart írni róla a kezdetektől a XIX. század közepéig terjedően. Egy nagyobb tanulmányt publikált is 1996-ban, de a mű már nem készült el. Életművének távlatában biztosak lehetünk benne, hogy sokat veszítettünk ezzel.

Mert Csetri Lajos könyveiben alapkérdéseket tett fel, s válaszolt meg új összefüggéseket teremtve. Folyamatosan foglalkoztatta két nagy téma: Berzsenyi életműve és a nyelvkérdés a XVIII–XIX. század fordulóján. Berzsenyi-kötete (*Nem sokaság hanem lélek*, Bp., 1986) az 1808-as ciklus vizsgálatára vállalkozott, s ebből kiindulva alapvetően árajzolta a költői portrét. Ez azért volt különös jelentőségű, mert nyilvánvalóvá tette a fejlődéstörténeti pályakép tarthatatlanságát azáltal, hogy megmutatta a kritikai kiadásban és a sajtó alá rendező monográfiájában található időrend fikcionalitását. A versek nem keltezhetők pontosan 1808 előtt, ezért tulajdonképpen maga a kialakított pályakép kreálta meg a versidőrendet a saját igényei szerint. Csetri Lajos ezzel szemben a költői szemlélet alapvető jegyeinek felmutatására koncentrált, a váteszség, a nemzettudat, az irodalomszemlélet kérdéseire, hatalmas tudással teremtve meg mindennek kulturális összefüggésrendszerét.

Másik fő témája a nyelvkérdés volt. Már az 1974-es *Irodalom és felvilágosodás* című kötetben kiadott, kisonográfia méretű tanulmánya jelezte a távlatokat, amelyeket Csetri Lajos törekvései átfogtak e tekintetben. A magyar nyelvújítási mozgalomhoz közeledvén a kor nyelvfilozófiájának egészével vetett számot, a legkorszerűbb irodalomelméleti törekvések jegyében, munkája ma is megkerülhetetlen a kérdéssel foglalkozók számára. Az elméleti alapvetés és az európai kontextus megteremtése vezette el aztán 1990-ben megjelent monográfiájához (*Egység vagy különbözőség?*), amely a Kazinczy életművet értelmezte újra. Nagyívű elemzései meggyőzően korrigálták az irodalomtudomány kazinczyánus elfogultságait, kimutatván, hogy nyelv-

szemlélete a korszerű és avult elemek sajátos elegyként értelmezhető, hogy ortológus és neológus fogalompárja nem fogadható el a haladás és maradság analogonjaként, hogy újítási törekvései egy viszonylag merev és hierarchizált retorikai-poétikai rendszert nyilvánítanak meg. Mindez nem Kazinczy leértékelését szolgálta, hanem jelentőségének újradefiniálását, amit a könyv sikerrel el is végzett.

Az utóbbi években, betegsége szorításában is dolgozott, a Berzsenyi kritikai kiadás második kötetét rendezte sajtó alá. A munka befejezésére már nem maradt ereje, ideje, így az folytatóra vár. Olyan folytatóra, aki az ő szellemében és minőségi elvárásai jegyében tudja véghezvinni az elkezdetteket. Bizonyosan lesz ilyen, hiszen tanárként karakteres iskolát teremtett, tanítványai és barátai számosak. Vállalni fogják a folytonosságot és ápolják emlékét. A Csetri-művek pedig hosszú időn keresztül jótállnak majd magukért.

DEBRECZENI ATTILA